

Metoderapport

”Kautokeino-oppgjøret”

Del 1:

NRK Brennpunkt
28. november 2006

Del 2:

NRK Brennpunkt
5. desember 2006

Programansvarlige:

Kent Valio

og

Håkon Haugsbø

1. "Kautokeino-oppgjøret" er en dokumentarfilm i to deler laget av journalistene Kent Valio fra NRK Sami Radio og Håkon Haugsbø fra NRK Brennpunkt
2. Tittel: "Kautokeino-oppgjøret, del 1 og 2".
3. Programmene ble publisert i NRK Brennpunkt 28. november og 5. desember 2006.
4. Redaksjoner: NRK Brennpunkt, 0340 Oslo og NRK Sami Radio, 9730 Karasjok.
5. Adressene til journalistene er:
Håkon Haugsbø, FG31, 0340 Oslo, telefon 23042981
Kent Valio, Krognestveien 29, 9006 Tromsø, telefon 77661284.

REDEGJØRELSE FOR ARBEIDET:

A) Når og hvordan arbeidet kom igang og hva det var som var idèen som startet det hele:

Det nye året var fire dager gammelt da innbyggerne i Kautokeino våknet til en nyhet som skulle komme til å prege bygda i lang tid framover. På radioen ble det meldt at bygdas egen varaordfører var pågrepet og siktet for seksuell omgang med en mindreårig jente.

Varaordføreren var over 40 år, jenta var 15. Og den pikante meldingen kom fra selve kraftsenteret i det nordsamiske området. Fra landets største kommune, med bare tre tusen innbyggere. Kautokeino var rammet av en sex-skandale, og oppmerksomheten i lokale og nasjonale media ble deretter.

Senere skulle saken vokse voldsomt i omfang. Den skulle komme til å involvere sentrale menn ikke bare i politikken, men også i kirka og politiet.

To måneder etter at varaordføreren var siktet, hadde journalistene fra riksavisene reist hjem for lengst. Etterforskerne fra KRIPOS var blitt værende. Ingenting tydet på at de kom til å forlate bygda med det første.

Den siste dagen i mars samlet landets gravejournalister seg til SKUP-konferanse i Tønsberg. Over en øl diskuterte redaktøren i NRK Brennpunkt journalistikk med kolleger.

Arne O. Holm erklærte at han ønsket seg et program om overgrepssakene i Kautokeino. Men han visste at saken var vanskelig for utenforstående å gå inn i; mange norske journalister hadde prøvd å forstå seg på det samiske samfunnet, med vekslende hell.

Meldingen fra Tønsberg ble raskt snappet opp to tusen kilometer lenger nord: I Karasjok bestemte ledelsen i Sami Radio seg for å gå tungt inn i en av de vanskeligste sakene de hadde vært borti på svært lenge.

Kent Valio fikk oppdraget. 34-åringen var selv født og oppvokst i Kautokeino, og kjente bygda bedre enn de fleste. Valio fikk fire uker på seg til å gjøre en forberedende research, for å lage en idèskisse til et Brennpunkt-program.

Idèskissen førte til at ledelsen i Brennpunkt i april bestilte et programforslag. Sakens karakter gjorde researchen tidkrevende, og det skulle gå med ytterligere en måned med research, før det var klart for filming og intervjuer.

I mai ble Håkon Haugsbø satt på som produsent for prosjektet. Han og Valio var så vidt i gang med å diskutere seg fram til en felles forståelse for saken.

Så ble det streik i NRK.

B) Den sentrale problemstillingen ved starten av prosjektet:

Det sentrale utgangspunktet i researchen var å forsøke å finne svar på to av de fundamentale spørsmålene i journalistikken: *Hvorfor? Og hvordan?*

Hvorfor hadde så mange menn forgrepet seg på unge jenter i den lille bygda? Og hvordan hadde dette blitt skjult for allmennheten, helt til KRIPOS kom og endevendte Kautokeino?

Dessuten var det flere sider ved saken som vakte vår interesse: KRIPOS ble koblet inn i saken av habilitetsgrunner: Lensmannen var partifelle i lokalpolitikken med den siktede varaordføreren. Og en av de fornærmede mindreårige jentene var i slekt med en av de lokale politimennene.

Men det konkrete utgangspunktet for prosjektet – og for politiets omfattende etterforskning – var siktelsen mot varaordføreren.

Etter hvert utvidet saken seg til siktelser mot 12 menn, alle anklaget for gjentatte tilfeller av sex med jenter under seksuell lavalder. Anonyme kilder hadde fortalt til avisene at de unge jentene hadde blitt lokket og betalt med kontantkort, alkohol og sigaretter. Noen hadde fått angrepiller av de voksne mennene.

I tillegg ble det underveis i forarbeidet kjent at lensmannen i Kautokeino var anmeldt for en voldtekt flere år tilbake i tid. Den saken hadde lite med overgrep mot mindreårige å gjøre, men var journalistisk helt klart relevant, all den tid det var selveste lensmannen det ble satt igang etterforskning mot. Lensmannen fikk på dette tidspunktet en annen jobb i politiet, og skulle i den videre nyhetsdekningen bli omtalt som "den tidligere lensmannen".

I en kommune med tre tusen innbyggere, hvorav 1200 bor i selve bygda, var altså 12 menn siktet for seksuell omgang med mindreårige jenter. En av de siktede var i kraft av sitt verv som varaordfører en svært sentral skikkelse i det lille samfunnet.

Fra før visste vi at en kateket hadde fått sparken og blitt bøtelagt for seksuelt krenkende oppførsel mot konfirmantene. Og så ble attpåtil lensmannen anmeldt for voldtekt, og etterforsket av Spesialenheten for Politisaker.

Problemstillingen kokte vi ned til det rundt formulerte spørsmålet: "Hva er det med Kautokeino?"

Det helt innlysende var at dette er en kommune med nærmest utelukkende samisk befolkning. Reindriftnæringen har vært avgjørende for Kautokeinos eksistens, men nedgangstider har de siste årene ført til høy arbeidsledighet.

Kautokeino blir regnet som det kulturelle senteret i det samiske området. Dessuten har bygda et aktivt og sterkt kristenliv, med to store pinsemeningheter, en sterk gruppe læstadianere og statskirka.

Kunne de mange overgrepssakene forklares ut fra samisk kultur? Var det sosial nød som gjorde at unge jenter ble skjenket fulle og misbrukt?

Eller var forklaringen noe mer sammensatt?

Saken var delikat. Og det samiske aspektet gjorde den vanskelig fordi faren for å stigmatisere, ikke bare Kautokeino – men hele den samiske befolkning, var overhengende. Like lite ønsket vi å bli beskyldt for å være unnvikende i vår journalistikk, fordi dette var et samisk samfunn.

De ble tidlig klart for oss at vi måtte hente solid kunnskap og dokumentasjon i det som var å oppdrive av tall og statistikk. Dessuten var vi avhengige av et bredt spekter kilder og intervjuobjekter – siden spørsmålene våre også måtte få sine svar i bygdefolks egne refleksjoner og holdninger.

Vi startet med grundige samtaler med de fagfolkene som arbeidet med overgrepssakene: psykologer, psykiatere, leger, barnevernsansatte. Vi snakket med forskere, politiet, tidligere og nåværende lokalpolitikere, flere av de fornærmede jentene eller foreldrene deres – og flere av de siktede mennene.

På bakgrunn av disse samtalene og erfaring med liknede saker, ble det laget et titall mulige forklaringer/hypoteser på hvorfor så mange overgrepssaker hadde kommet for dagen nettopp i Kautokeino.

De ulike forklaringsmodellene ble så krysset mot tilgjengelig statistikk og statistikk som vi selv laget på basis av tall vi hentet inn fra lokalt og nasjonalt politi, lokalt og regionalt helsevesen, sosialkontor og barnevern, kommunen, fødselsregisteret, fylkeskommunen, skolevesenet, Aetat og Statistisk Sentralbyrå.

Mye av tallmaterialet vi behøvde eksisterte ikke som egne statistikker, men ble enten laget for oss, eller laget av oss selv på basis av de tall vi fikk ut. Denne prosessen var møysommelig og svært tidkrevende, fordi flere av de lokale fagfolkene var redde for hva tallmaterialet kunne brukes til, og at det skulle identifisere enkeltpersoner.

Tallene fra de ulike offentlige etatene ble så krysset mot hverandre: For eksempel ble politiets tall over anmeldte overgrep sammenliknet med tall barnevernet hadde på innrapporterte overgrep. Vi sammenliknet de siktedes alder og bakgrunn med hypoteser om at arbeidsledighet og kjønnsmessig ubalanse i utdanningsgrad (fracflytting av jenter i en viss aldersgruppe) gir hyppigere forekomst av overgrep.

En rekke hypoteser ble på denne måten utelukket som mindre relevante i forhold til den konkrete problematikken i Kautokeino. For eksempel fantes det ikke belegg for å hevde at det var et mønster at det var de lavt utdannede, arbeidsledige eller reineiere som hadde begått overgrep i Kautokeino. Selv om nettopp slike forklaringsmodeller var blitt framholdt fra flere hold.

C) Om problemstillingen ble endret underveis:

Vårt fokus i den tidlige fasen av arbeidet var rettet inn mot de konkrete sakene som var under etterforskning på vårparten.

Antallet seksuelle overgrep i Kautokeino i 2006 var det mangedobbelte av hva man statistisk kunne forvente i en bygd på tilsvarende størrelse.

Men etter hvert som tallmaterialet ble systematisert oppdaget vi noe interessant, som skulle gi oss et nytt spor:

Overgrepene i Kautokeino gikk i bølger. Enkelte år viste statistikken en voldsom oppsving, før den gikk ned i nesten null.

Hva var forklaringen på disse svingningene?

Kunne det være slik at de overgrepstallene som ble innrapportert ikke stemte, eller var det slik at overgrep kun ble anmeldt og etterforsket i perioder? Eller skjedde det flere overgrep den ene året enn det andre?

Det vi på dette tidspunktet i researchen manglet, var en avsløring. Noe vesentlig nytt utover det som var å oppdrive av tall og nye forklaringer på fenomenet. Bygda var allerede endevendt av journalister fra inn- og utland. Men det måtte da være noe alle hadde oversett.

Det skulle vise seg at det nye dukket opp i det gamle:

Ved å gå tilbake til saker fra begynnelsen av 80-tallet oppdaget vi at ved den forrige virkelig store overgrepsbølgen var det én dramatisk sak, en massevoldtekt, som gav overgrepsproblematikken stor oppmerksomhet, og som på sett og vis førte til at ytterligere overgrep ble avslørt.

Det samme hadde åpenbart skjedd med siktelsen av varaordføreren: Det var saken mot ham som førte til den omfattende etterforskningen og de mange påfølgende anmeldelsene.

Vi tok nå utgangspunkt i saker som både var omtalt og pådømt på 80-tallet, og sammenlignet det som skjedde den gang, med de nye sakene.

Vi så etterhvert et mønster: Historien gjentar seg i Kautokeino.

Og mønsteret ble tydeligere ettersom vi snakket med tidligere ansatte i det lokale barnevernet, på sosialkontoret, politifolk, de som var politikere i Kautokeino på 80-tallet, samt fagfolk og bygdefolk forøvrig.

Ved å sammenlikne uttalelsene deres med det som hadde vært av mediedekning av 80-tallets saker, og det som ble fortalt av kvinner som hadde blitt utsatt for overgrep – så vi at Kautokeino hadde løst disse problemene ved å fortie dem. Noen hadde sågar jobbet aktivt for at overgrep ikke skulle bli anmeldt og kjent for allmennheten.

På Alta bibliotek fant vi mikrofilmer med Finnmark Dagblad fra 1989. Flere helsides oppslag fortalte historien om barnevernskonsulentene og sosialsjefen i Kautokeino, som den gang slo alarm om de mange voldtektene og overgrepene som hadde blitt meldt inn til barnevernstjenesten.

Historien hadde en fortsettelse. Men den var ennå ikke fortalt.

For både barnevernskonsulentene og sosialsjefen kunne berette om trusler, hærverk, punkterte bildekk og sjikane – som noen måneder etter avisoppslagene førte til at de sa opp jobbene og forlot Kautokeino.

Begge klandret kommuneledelsen for å ha falt dem i ryggen, og for å ha ofret dem av hensyn til freden i bygda.

”Fornektelse” skrev vi på tankekartet med rød ring rundt. Seksuelle overgrep i Kautokeino kom for dagen først når folk utenfra tok fatt i problemet; den gang som nå.

Dette ble et nytt spor, og vi ante noe av svaret på de spørsmålene vi hadde stilt oss i begynnelsen. *Hvorfor* var så mange overgrep avdekket? Og *hvordan* har de blitt holdt skjult?

Det ble tydelig for oss at bygda fornektet overgrep mot sine egne jenter. Og overgriperne ble beskyttet av bygda, selv etter å ha fått dom og straff. Mange fortalte at det var jentene som ble ofret – og at det ikke var noe som tydet på at det var vanskelig for en dømt overgriper å leve videre i den lille bygda.

Et annet ord kom snart opp på tankekartet: ”Slekt”.

For både overgrepsofre, jentenes foreldre, forskere og fagpersoner for øvrig fremhevet slektas betydning i alle sammenhenger. De tette slektsbåndene i Kautokeino ble brukt som forklaring på hvorfor overgrep ikke blir anmeldt og hvorfor de blir fornektet om de først blir kjent.

Av redaktøren for den lokale slektsboka fikk vi vite at omtrent 1400 personer av en befolkning på totalt 3000 mennesker er i slekt med hverandre etter samisk definisjon. I den samiske betydningen strekker nemlig slektsbegrepet seg mye lenger enn i det norske samfunnet.

Det ble også forklart at slektskap er årsaken til at reintyverier og barnevernssaker tradisjonelt har blitt løst internt i bygda.

Ved å sammenstille de siktede mennene i de nye sakene og de fornærmede jentene oppdaget vi at også noen av dem enten var i slekt med hverandre, eller tilhørte store familier i bygda.

Det de unge jentene og deres foreldre forklarte var at det er vanskelig å anmelde en fra sin egen slekt på grunn av nær tilknytning, men også på grunn av ære.

Om man anmelder en av sin egen slekt, gir man også seg selv et sett med uønskede egenskaper, siden man er en del av den samme slekta. Om man anmelder et medlem

av en annen slekt, anmelder man også på sett og vis hele slekta. Det fører med seg konsekvenser og konflikter ingen ønsker.

Dette gjorde bildet vårt mer komplett. Fordi så mange i bygda stod i et avhengighetsforhold til hverandre, ble få overgrep meldt til politiet. De gangene det skjedde, var det etter at en enkeltsak hadde blitt avslørt, og utenforstående hadde tatt fatt i problemet.

Dessuten var det tydelig at jentene var de letteste å ofre, for at bygda skulle få fred. Menn har kunnet begå overgrep mot unge jenter, i forvisning om at saken ville bli dysset ned og holdt unna norsk politimyndighet, om den kom for en dag.

Få toneangivende personer i Kautokeino har tidligere sagt klart nok i fra om at sex med mindreårige ikke er akseptabelt. Dette har åpenbart bidratt til at overgripere har fått holde fram friere, og med liten fare for straff.

D) Kort beskrivelse av organiseringen av arbeidet, metoder, kilder og problem:

Det er ikke noe å legge skjul på, at når redaksjoner i Oslo har samarbeidet med kolleger i Sami Radio, har det ofte vært strid om premissene. Ofte har det nok vært en felles mistro både i Karasjok og Oslo, fordi en sak kan fortone seg svært forskjellig om man står på Karl Johan eller på Finnmarksvidda.

”Er jeg samene som skal få samene til å snakke?”, spurte Kent Valio i en første hilsen sørover til Håkon Haugsbø, da han fikk vite hvem som var satt på som produsent. Valio var, ikke helt uten grunn, redd for å ende opp som tolk for en verdensmester fra hovedstaden.

Men det ble ikke slik. Samarbeidet ble tvert imot svært godt.

Kent Valio hadde gjort en solid research, og var den som hadde kontakt med kildene og intervjuobjektene. Og; han var den som fikk også samene til å snakke. Tilgangen til kildene hadde neppe blitt så god, om ikke det var en samisk journalist som henvendte seg.

I samarbeid med Haugsbø fikk historien sin endelige form og fortelling, og de konkluderte med at historien skulle fortelles i to deler; en om nåtidens saker – og en om parallellen til 80-tallet.

Haugsbø var produsent og hovedfotograf på begge programmene, den hovedansvarlige for selve produksjonen, mens Valio var hovedansvarlig for researchen, kildekontakten og intervjuene. Form og innhold er to sider av samme sak, og et godt resultat fordrer et godt samarbeid mellom den som sitter med historien, og den som til slutt skal fortelle den.

Det var en styrke for produksjonen at Kent Valio og Sami Radio fra den dagen idéen om et Brennpunkt-program ble til, sørget for å ha fotografer til stede på hendelser som kunne bli vesentlige i et program.

Det gjorde også jobben lettere for klipper Trond Ramberg, som dermed hadde relevant bildestoff å jobbe med, til de fleste problemstillinger som ble behandlet i programmene.

En stor, og utfordrende, del av arbeidet har vært å forsøke å nærme seg kildene og miljøet. I innledningsfasen laget vi oss en liste med profiler over de siktede og overgrepsofrene i samarbeid med lokale Samiradio-journalister. Flere av de unge jentene, de siktede mennene – og, i noen tilfeller deres familier, ble så oppsøkt etter tur.

Det avgjørende for programmene var at vi kunne vise en klar parallell mellom saker før og nå, og forklare sammenhenger utfra historien.

Ved å søke etter tidligere overgrepssaker i det aktuelle tidsrommet i NRKs arkiver, samt riks-, region- og lokalavisene fikk vi datoer for når saker var ført for retten. Datoene ble så brukt til å bestille eldre dommer, der navn på både fornærmede og domfelte fremgår.

Et stort problem ble at mange var villige til å snakke med oss, men svært få ville delta i programmene.

En av dem var en tidligere lensmannsførstebetjent i Kautokeino. På telefon fra Karasjok fortalte han en rystende historie, men avslo kontant å gjenta den foran kamera. Gjennom hele researchen gjentok vi vår forespørsel, men fikk gang på gang det samme avslaget.

Til slutt reiste vi til Karasjok og fikk overtalt ham til å ta en kaffe med oss. Endelig fikk vi overbevist han om at det var riktig av ham å fortelle historien om lensmannen som hadde gitt førstebetjenten kjeft for å ha satt i gang etterforskning av en massevoldtekt, fordi "en gang må være den første for alle jenter", som lensmannen hadde sagt det.

Mye av tiden gikk med til å forklare intervjuobjektene hvorfor det de vet er viktig å få frem, og å overtale dem til å fortelle det på TV.

Men vi opplevde også at noen av intervjuobjektene bare satt og ventet på å få muligheten til stå frem med sin historie. Oppgaven ble da å forklare eventuelle konsekvenser av å stå frem og å be dem om å overveie dette nøye sammen med sine nærmeste. I den prosessen møtte vi ved flere tilfeller også selv objektenes familier.

Ett konkret eksempel på hvordan vi nærmet oss kildene, er en rettssak vi overvar, uten at den hadde direkte relevans til prosjektet. Samtaler med de involverte i den saken gav oss en av flere innganger til miljøet, navn og historier, og bidro kanskje til at vi fikk tillit og etterhvert et intervju med en av de antatte hovedmennene i Kautokeino-komplekset. Denne rettssaken var ikke en del av de såkalte "Kautokeino-sakene", men Kautokeino-menn var involvert, og den gav oss et konkret innblikk i en overgrepssak som ligner på de sakene vi skulle jobbe med.

Tilstedeværelsen i denne rettssaken gjorde også at vi fikk opprettet kontakt med påtaleledelsen i Kautokeino-sakene og statsadvokatene i Troms og Finnmark, samt flere av forsvars- og bistandsadvokatene. Dette gjorde at vi fikk tillit nok til å vite om politiets progresjon i arbeidet, samt annen relevant informasjon.

Anonyme kilder på flere sider har gjort at vi har kunnet krysse og slik kontrollere informasjonen.

Dagbladets chatteside "blink.dagbladet.no" er en av mange kanaler der de siktede, og etter hvert tiltalte, Kautokeino-mennene og de unge jentene møtes. 813 blink-medlemmer står oppført med Kautokeino som hjemstedsadresse. Ved at vi selv opprettet profiler under ikke-gjenkjennelige "nick" har vi kunnet følge med på noe av de involvertes gjøren og laden, og ved å sammenstille hjemmesidene følge med på eventuell kontakt mellom dem. Mange fører dagbøker på blink-sidene, og det har gitt oss mulighet til å dobbeltsjekke opplysninger.

"jippii.no" er et treffsted på nettet, der man kan logge seg inn med forskjellig "nick" fra gang til gang.

Domstolenes nettsted domstol.no har blitt brukt til enhver tid å følge med på beramninger og til å vite når tiltalebeslutninger kan bestilles.

Statistisk sentralbyrå, samt andre offentlige registre har blitt brukt for å finne nasjonale tall på temaet, mens lokale statistikker for det meste har blitt bestilt spesielt eller laget av oss selv utifra innhentede tall.

Den første kontakten med kildene foregikk via telefon. Senere har hovedkildene blitt oppsøkt personlig og kontakten har blitt opprettholdt via sms, telefonsamtaler og ytterligere personlige møter.

Ved å oppsøke steder der de involverte vanker har vi fått anledning til å ta dem i øyensyn.

Blant de viktigste første inngangskildene for relevant informasjon har likevel NRKs og lokalmedias arkiver vært. Disse har vi søkt i selv manuelt på mikrofilm og ved hjelp av NRKs bibliotek i Oslo.

Som alltid, er det meste utelatt i programmene. Mange spennende historier, fakta, tall og forklaringer har ikke blitt tatt med. Vi har etter hvert fått omfattende informasjon om saker som sannsynligvis overstiger det som utgjør politiets materiale i antall involverte og hendelser.

På grunn av en unik kildetilgang har vi ved mange anledninger vært noen skritt foran politiet og snakket med de involverte før politiet har kommet så langt. I de tilfellene har vi trådt varsomt.

Vi har også valgt å avstå fra intervju, eller kringkaste intervjuer som er gjort, med mennesker vi av ulike hensyn mente måtte beskyttes mot seg selv.

Noen sentrale intervjuer og historier er utelatt i programmene, fordi det på publiseringstidspunktet ikke var bestemt om etterforskningen ville lede mot siktelse eller tiltale. Det gjaldt i første rekke saken mot den tidligere lensmannen i bygda.

Den tidligere lensmannen og varaordføreren har under hele prosessen blitt kontaktet med forespørsler om intervju, men har begge takket nei.

Lenge fulgte vi en teori om at voldtekten den tidligere lensmannen var anmeldt for, kan ha bidratt til at overgrepssaker har blitt dysset ned. Vi møtte flere kvinner som beskyldte lensmannen for overgrep, før det ble offentlig kjent at lensmannen etterforskes for overgrep mot bare én kvinne.

Men lensmannens rolle i de nåværende sakene så vi oss nødt til å utelate, fordi vi på publiseringstidspunktet ikke hadde annet enn kvinnenens påstander om at lensmannen hadde brutt loven eller tjensterelementet. En måned etter publisering ble saken mot lensmannen henlagt på grunn av manglende bevis.

Vi opplevde også at en person krevde å få betalt for intervju, noe vi avslø.

To tidligere lensmenn i bygda, som blir omtalt, men ikke identifisert i programmet, er døde.

Et stort etisk dilemma har vært identifisering.

Mange av de involverte er svært unge, og med få unntak ikke myndige. Derfor har det vært nødvendig å kontakte foreldrene, etter at de involverte har sagt ja til å stille opp, med den følgen at vi har vært nødt til å gå flere nye runder om deltakelse i programmene.

Et sentralt poeng har vært å tegne konsekvens-scenarier for deltakerne etter at programmene har blitt sendt, uten å skremme dem fra å delta.

Faren for stigmatisering har vært overhengende, og dermed en stor utfordring.

Vi stod i fare for å sette merkelapp på den lille samiske bygda, og stemple hele den samiske kulturen som en overgrepkultur.

Slike forenklinger og generaliseringer er det lett å gjøre når man kommer inn i en sak og drar ut like fort. Men fordi en av oss er født og oppvokst i bygda, ble det vanskeligere å rømme unna forpliktelsen vi har som journalister: Å prøve å forstå også innenifra, og å lete etter nyansene, for å se sammenhengene.

7. Hvor mye arbeid og fritid som har blitt brukt:

Fra arbeidets start i mars til begynnelsen av desember har det totalt gått med åtte og en halv måned til prosjektet, som resulterte i to programmer.

En del av arbeidet har foregått på betalt overtid på kveldstid, men svært mye av kildekontakt og kildereseach har blitt gjort i ferie og fritid.

Et fortrolig forhold til de siktede har blitt skapt gjennom noe øl- og kaffedrikking på kveldstid og sms, mens forholdet til jentene og og deres familier er blitt opprettholdt gjennom sms og telefonsamtaler.

Mye av det siste har bestått i å berolige, lytte, forsikre og overtale. Både jentene og de siktede mennene har behøvd å bli beroliget.

Før de første intervjuene har kontakten foregått daglig, mens den senere har blitt mer sporadisk og kun på sms. Et dilemma nå er hvordan denne kontakten kan avsluttes, om den kan avsluttes, eller om vi må tre støttende til også i fremtiden, i den samme ånd som noe av programarbeidet har foregått.

Det eksisterte ingen kontakt mellom oss og de involverte før prosjektstart.

8. Spesielle erfaringer:

For Kent Valio, som gjorde researchen til programmene, har hele prosessen fra idé til sending vært en lang og spesiell erfaring.

Han bodde selv i bygda fram til han var 15 år gammel og i en periode senere. Fremdeles bor en stor del av familien hans i Kautokeino, i et bygdesentrum med tolv hundre innbyggere. Om ikke han visste det før, lærte researchen han hvilke sterke krefter som ligger i slektsbåndene i hjembygda, og hvilke konsekvenser det kan ha å legge seg ut med store familier. Selv om han har jobbet med vanskelige og konfliktfylte temaer i bygda før, har temaet aldri vært så betent som denne gangen.

Underveis i researchen har han flere ganger angret på at han startet på arbeidet, og seriøst overveid å trekke seg fra prosjektet. Også fordi han var redd for at ikke til enhver tid ville ha fullstendig kontroll med hvordan materialet ville bli presentert. Som journalist i NRK Sami Radio var Valio, ikke uten grunn, redd for hvilke konsekvenser arbeidet med Brennpunkt-programmene kunne få for hans rolle som journalist i fremtiden. Dessuten var han usikker på hvilke konsekvenser programmene ville få for han som privatperson.

Hans personlige tilknytning til bygda, den samiske språk-, kultur- og samfunnskompetansen, har vært en stor fordel, både når det gjelder kunnskap og kontakt med kilder.

Men det har også vært en byrde. Først og fremst i de langvarige personlige kostnadene han kunne bli nødt til å tåle etter at programmene var blitt sendt og glemt i resten av landet. Både som journalist og privatperson var trøsten at formålet var aktverdig: Å forsøke å få bukt med noe av det nedrigste et menneske kan gjøre, nemlig å forgripe seg mot barn.

Dokumentarprogrammer reflekterer mye av det de programansvarlige selv står for, enten de kommer fra majoritetskulturen som Haugsbø eller en minoritetskultur, som Valio.

Slik sett bidrar vi som journalister til å stadfeste det til enhver tid rådende synet på miljøer, kulturer og folk, som eksisterer der vi selv har vår opprinnelse.

Om man ikke forsøker å forstå dem innenifra, utfra deres egne premisser.

Det tror vi at vi har klart.

9. Tromsø og Oslo 13.11.2006

Kent Valio

Håkon Haugsbø